

CYNGOR BWRDEISTREF SIROL MERTHYR TUDFUL

Cyngor Bwrdeistref Sirol
MERTHYR TUDFUL
MERTHYR TYDFIL
County Borough Council

ADOLYGIAD O DREFNIADAU CYMUNEDOL

CYLCH GORCHWYL

CYNGOR BWRDEISTREF SIROL MERTHYR TUDFUL

ADOLYGIAD O DREFNIADAU CYMUNEDOL

CYLCH GORCHWYL

CYNNWYS

1.0	Cyflwyniad	2
2.0	Gwybodaeth Gefndir	2
2.1	Beth yw Cymuned?	3
2.2	Beth yw rôl y Cyngor?	3
2.3	Beth yw Adolygiad Cymunedol?	3
2.3.1	Adolygiad o Ffiniau Cymunedol (o dan Adran 25 o'r Ddeddf)	3
2.3.2	Adolygiad o'r trefniadau etholiadol (o dan adran 31 o'r Ddeddf)	4
3.0	Nod yr adolygiad	4
4.0	Beth fydd yn cael ei ystyried o dan yr adolygiad?	6
5.0	Pwy fydd yn ymgymryd â'r adolygiad?	7
6.0	Proses Adolygu	7
7.0	Cymryd rhan yn yr adolygiad	9
8.0	Enwau Wardiau Cymunedol a Chymunedol	9
9.0	Amserlen	10
10.0	Gwybodaeth Ategol	11

1.0 Cyflwyniad

Mae Adolygiadau Cymunedol yn cael eu llywodraethu gan Ddeddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013. O dan y Ddeddf hon, mae gan Gomisiwn Ffiniau a Democratiaeth Cymru (y Comisiwn) ddyletswydd gyffredinol i fonitro trefniadau ar gyfer trefniadau llywodraeth leol ledled Cymru. Mae pob prif gyngor yn gyfrifol am fonitro'r cymunedau yn ei ardal ac, pan fo angen, adolygu eu trefniadau etholiadol.

Mae unrhyw newidiadau angenrheidiol yn cael eu gweithredu trwy adolygiadau ffiniau cymunedol ac adolygiadau etholiadol cymunedol. Mae adolygiad ffiniau cymunedol a gynhelir gan y prif gyngor o dan Adran 25 o'r Ddeddf yn cael ei ddeddfu gan Orchymyn gan y Comisiwn. Mae adolygiad etholiadol cymunedol a gynhelir o dan Adran 31 o'r Ddeddf yn cael ei ddeddfu gan Orchymyn gan y prif gyngor.

Mae gan brif gynghorau ddyletswydd o dan delerau'r Ddeddf i gyhoeddi adroddiad a chyflwyno'r adroddiad i'r Comisiwn ar eu trefniadau cymunedol bob deng mlynedd. Cyhoeddwyd adolygiad diwethaf Merthyr Tudful yn 2014 a'i weithredu ar gyfer etholiadau lleol 2017.

Mae'r broses statudol ar gyfer cynnal unrhyw adolygiad cymunedol yn gyson i raddau helaeth ar draws y ddau fath o adolygiad. Mae'r prif wahaniaethau yn gorwedd yng nghanlyniad yr adolygiad a'i weithredu. Er bod y Cyngor wedi'i awdurdodi i gyhoeddi gorchmynion i weithredu newidiadau i drefniadau etholiadol o fewn cymunedau, rhaid argymhell unrhyw newidiadau i ffiniau cymunedol i'r Comisiwn, sy'n gwasanaethu fel yr awdurdod gweithredu.

Gan nad oes etholiadau lleol wedi'u trefnu tan fis Mai 2027, mae hwn yn gyfle da i gynnal yr adolygiadau, gyda'r nod o gyflwyno unrhyw newidiadau mewn pryd ar gyfer yr etholiadau hynny.

2.0 Gwybodaeth Gefndir

2.1 Beth yw Cymuned?

At ddibenion yr adolygiad hwn, 'cymuned' yw corff llywodraeth leol islaw lefel cyngor sir neu fwrdeistref sirol (y 'prif gyngor'). Mae ardaloedd cymunedol yn cwmpasu Cymru gyfan. Dim ond un cyngor cymuned etholedig sydd gan Ferthyr Tudful sy'n gwasanaethu Bedlinog a Threlewis gyda dwy ward etholiadol, Bedlinog a Threlewis.

2.2 Beth yw rôl y Cyngor?

Fel prif gyngor, mae gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful ddyletswydd statudol, o dan Ddeddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013 i fonitro'r cymunedau yn y sir, a threfniadau etholiadol y cymunedau hynny. Rhaid iddo hefyd gynnal 'adolygiadau cymunedol' pan fo'r Ddeddf yn mynnu, neu pan fydd yn ystyried ei fod yn briodol. Wrth gyflawni'r dyletswyddau hyn, rhaid i'r Cyngor barhau i geisio sicrhau llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

2.3 Beth yw Adolygiad Cymunedol?

Mae dau fath gwahanol o adolygiad cymunedol y gellir eu cynnal gan brif gynghorau, sy'n ddarostyngedig i wahanol adrannau o'r Ddeddf.

2.3.1 Adolygiad o Ffiniau Cymunedol (o dan Adran 25 o'r Ddeddf)

Dylai adolygiad o ffiniau cymunedol sicrhau bod cymunedau'n parhau i adlewyrchu hunaniaethau lleol a hwyluso llywodraeth leol effeithiol a chyfleus. Er enghraifft, dros amser gall cymunedau ehangu gyda datblygiadau tai newydd. Gall hyn arwain at ffiniau yn dod yn anghyson, er enghraifft os yw tai newydd yn cael eu hadeiladu ar draws ffiniau sy'n arwain at ddryswch ynghylch pa gymuned y mae ystâd dai yn syrthio ynddi. Mae adolygiad cymunedol yn cynnig cyfle i'r prif gyngor roi ffiniau cryf, wedi'u diffinio'n glir sy'n gysylltiedig â nodweddion daear, ac i gael gwared ar unrhyw ffiniau afreolaidd sy'n bodoli. Gall newidiadau ffiniau

cymunedol gynnwys newid ffin cymuned bresennol, diddymu cymuned bresennol, neu greu cymuned newydd. Cyflwynir argymhellion y Cyngor i'r Comisiwn, sy'n cyhoeddi'r gorchymyn i weithredu'r newidiadau.

2.3.2 Adolygiad o'r trefniadau etholiadol (o dan adran 31 o'r Ddeddf)

Mae'r broses hon yn cynnwys archwilio'r trefniadau etholiadol o fewn cymuned benodol, sy'n cynnwys gwerthuso'r wardiau a nifer y cynghorwyr. Yn ystod adolygiad, caiff y Cyngor ystyried yr agweddau canlynol:

- Nifer yr aelodau'r cyngor sy'n cynrychioli'r gymuned.
- Rhannu'n wardiau (os yw'n berthnasol) ar gyfer ethol cynghorwyr.
- Nifer a ffiniau unrhyw wardiau.
- Nifer y cynghorwyr i'w hethol ar gyfer pob ward.
- Enw pob ward.

Er mwyn ymgymryd â'r math hwn o adolygiad, mae angen i'r Cyngor ystyried rhai egwyddorion arweiniol ynghylch maint Cynghorau Cymuned.

Mae arfer da yn awgrymu y dylai'r isafswm nifer o Gynghorwyr ar gyfer unrhyw Dref neu Gymuned fod yn ddim llai na 7 a dim mwy na 25 yn dibynnu ar yr etholwyr. Wrth adolygu hyn, dylai'r prif gyngor ystyried y boblogaeth, daearyddiaeth a phatrwm cymunedau.

3.0 Nod yr adolygiad

Y nod yw cynnal adolygiad cymunedol fel rhan o ddyletswydd statudol Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful a fydd yn cael ei lywio gan Adrannau 25 a 31 o Ddeddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013.

Wrth adolygu ffiniau cymunedol o dan Adran 25, dylai'r prif gyngor sicrhau bod cymunedau'n parhau i adlewyrchu hunaniaethau lleol a hwyluso llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Os argymhellir newidiadau i ffiniau cymunedol yn dilyn yr adolygiad o dan Adran 25, yna gellir awgrymu addasiadau ychwanegol sy'n deillio o'r newidiadau ffiniau hyn fel rhan o Adran 31. Mae'r addasiadau ychwanegol hyn yn cynnwys:

- Newidiadau i gyngor cymuned: Gallai hyn gynnwys diddymu cyngor cymuned presennol, creu un newydd, neu ychwanegu neu dynnu cymunedau o gyngor cymuned a rennir.
- Newidiadau cysylltiedig i drefniadau etholiadol: Mae hyn yn ymwneud ag addasiadau yn nhrefniadaeth etholiadol y cymunedau dan adolygiad neu'r brif ardal. I gymuned, mae hyn yn golygu newidiadau yn nifer yr aelodau cyngor cymuned ac unrhyw adrannau ward ar gyfer etholiadau. Ar gyfer y prif ardal, mae'n cynnwys addasiadau tebyg ar lefel y prif gyngor.

Nod yr adolygiad yw sicrhau bod ffiniau cymunedol yn cynrychioli hunaniaethau a buddiannau'r cymunedau o fewn awdurdodaeth y Cyngor yn gywir. Yn ogystal, mae'n blaenoriaethu gwneud y ffiniau hyn mor ffafriol â phosibl i lywodraeth leol effeithlon a chyfleus.

Mae newidiadau i ffiniau cymunedol yn aml yn arwain at newidiadau ym mhoblogaethau'r ardaloedd yr effeithir arnynt. Er enghraifft, os yw datblygiad tai newydd yn arwain at ardal yn cael ei hymgorffori mewn cymuned newydd oherwydd ei lleoliad neu gysylltiadau ffyrdd, bydd yr ardal honno yn cael ei symud o'i chymuned flaenorol. O ganlyniad, gall y cymunedau estynedig a llai brofi newidiadau i'w trefniadau cyngor cymuned a/neu etholiadol, yn enwedig os yw'r newid ffin yn newid nifer yr etholwyr llywodraeth leol ym mhob cymuned.

4.0 Beth fydd yn cael ei ystyried o dan yr adolygiad?

Bydd y Cyngor yn ystyried a ddylid argymhell newidiadau i ffiniau cymunedol a newidiadau canlyniadol eraill, fel y disgrifir uchod.

Bydd yr adolygiad yn sicrhau bod llywodraeth leol effeithiol a chyfleus yn cael ei gyflawni orau trwy drefniadau cymunedol sy'n gydlynol yn fewnol. Mae hyn yn golygu y dylai cymunedau gael cysylltiadau ffyrdd mewnol rhesymol ac adlewyrchu patrymau anheddu a chyfathrebu. Y nod yw sicrhau bod pob etholwr yn gallu cymryd rhan ym materion a gweithgareddau y gymuned heb orfod teithio trwy gymuned gyfagos.

Wrth gynnal yr adolygiad hwn o ffiniau cymunedol, bydd y Cyngor yn ystyried y gymhareb arfaethedig fel tua 1: 400. Mae hynny'n un Cynghorydd Cymuned i bob 400 o etholwyr.

Mae'r Ddeddf yn amlinellu materion penodol y mae'n rhaid eu hystyried wrth argymhell newidiadau i drefniadau etholiadol cymuned.

1. Rhaid i'r adolygiad benderfynu a ddylai'r gymuned gael ei rhannu'n wardiau ar gyfer etholiadau cynghorau cymuned. Yn y cyd-destun hwn, rhaid i'r Comisiwn asesu a yw nifer neu ddosbarthiad etholwyr llywodraeth leol yn gwneud un etholiad o gynghorwyr cymuned yn anymarferol neu'n anghyfleus. Yn ogystal, rhaid iddo ystyried a ddylai unrhyw ardal benodol o'r gymuned gael cynrychiolaeth ar wahân ar y cyngor cymuned.
2. Os penderfynir yn erbyn rhannu'r cyngor cymuned yn wardiau, rhaid iddo benderfynu ar y nifer briodol o gynghorwyr ar gyfer y gymuned. Wrth wneud hynny, bydd yn ofynnol i'r adolygiad ystyried "nifer a dosbarthiad" etholwyr llywodraeth leol o fewn y gymuned, yn ogystal ag unrhyw newidiadau disgwylidig yn y ffigurau hyn dros y deng mlynedd nesaf.

3. Os yw'r adolygiad yn penderfynu rhannu cymuned yn wardiau, rhaid iddo sefydlu ffiniau'r ward a phenderfynu ar nifer y cynghorwyr cymuned ar gyfer pob ward. Wrth wneud y penderfyniadau hyn, rhaid ystyried pwysigrwydd gosod ffiniau hawdd eu hadnabod, yr amhariad posibl ar gysylltiadau lleol gan ffiniau ward penodol, ac unrhyw newidiadau disgwylidig yn nifer neu ddsbarthiad etholwyr llywodraeth leol o fewn y gymuned dros y deng mlynedd nesaf.
4. Wrth ystyried y materion hyn, rhaid ystyried unrhyw anghysondeb rhwng nifer yr etholwyr cofrestredig a'r boblogaeth yn y gymuned sy'n gymwys i bleidleisio hefyd.

O ystyried y ffactorau perthnasol a amlinellir yn Neddf 2013, bydd unrhyw gynigion yn gwerthuso nifer cyfredol yr etholwyr llywodraeth leol yn yr ardal dan adolygiad, amcangyfrifon poblogaeth swyddogol ar gyfer yr ardal, ac amcanestyniadau'r etholwyr.

5.0 Pwy fydd yn ymgymryd â'r adolygiad?

O dan Adrannau 25 a 31 o'r Ddeddf, bydd y prif gyngor, yn ymgymryd â'r adolygiad, yn unol â'r canllawiau a ddiffinnir yn y Ddeddf. Ar ôl cwblhau'r adolygiad, bydd Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful yn cyflwyno ei adroddiad terfynol i'r Comisiwn, ymgynghoreion gorfodol, yr Arolwg Ordnans a Gweinidogion Cymru.

6.0 Proses Adolygu

Mae'r broses statudol y mae'n rhaid i brif gyngor gadw ati wrth gynnal adolygiad cymunedol yn bennaf yr un peth ar gyfer adolygiad ffiniau adran 25 ac adolygiad etholiadol adran 31. Mae'r rheolau cyfreithiol perthnasol ar gyfer y ddau fath o adolygiad yn wahanol yn unig mewn perthynas â chanlyniad, a gweithredu canlyniad yr adolygiad. Mae adran 35 o'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol bod yn rhaid i brif gyngor sy'n cynnal adolygiad cymunedol gymryd pedwar cam hanfodol:

- Cyhoeddusrwydd cychwynnol
- Ymchwiliad cychwynnol ac ymgynghori
- Cynigion drafft (ac ymgynghori ar y cynigion hynny)
- Argymhellion terfynol

Cam 1: Casglu data a gwybodaeth ynghylch ystadegau etholwyr, rhagolygon etholwyr a ragwelir, gwybodaeth/mapiau ffiniau wardiau.

Cam 2: Bydd y Cyngor yn gofyn i'r holl bartïon sydd â diddordeb ystyried ffiniau cymunedol presennol a chyflwyno eu barn ar unrhyw newidiadau a allai fod yn briodol neu'n angenrheidiol er mwyn creu cymunedau sy'n darparu ar gyfer llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Cam 3: Bydd y Cyngor yn ystyried yr holl gyflwyniadau a dderbynnir yn ystod y cam cyntaf ac yn cynhyrchu adroddiad cynigion drafft sy'n cynnwys unrhyw gynigion ar gyfer newid i ffiniau cymunedol presennol.

Cam 4: Yna bydd ymgynghoriad yn dechrau ar y cynigion drafft gyda'r holl randdeiliaid a restrir isod.

Cam 5: Bydd yr holl farn a sylwadau yn cael eu cynnwys mewn adroddiad terfynol a fydd yn cael ei gyflwyno i'r Cyngor Llawn.

Cam 6: Bydd yr holl benderfyniadau terfynol a chytundebau gan y Cyngor Llawn yn cael eu cyhoeddi.

Cam 7: Bydd Gorchymyn yr adolygiad Adran 31 yn cael ei wneud 6 wythnos ar ôl cyhoeddi'r adroddiad terfynol. Bydd argymhellion adolygiad Adran 25 yn cael eu cyflwyno i'r Comisiwn.

7.0 Cymryd rhan yn yr adolygiad

Bydd ystyriaeth yn cael ei roi i'r holl sylwadau a barn a gyflwynir erbyn 11:59 pm ar y dyddiad cau penodedig. Er na fydd manylion personol cyfranogwyr cyhoeddus unigol yn cael eu datgelu, bydd cyflwyniadau gan gyrff cynrychioliadol a swyddogion etholedig yn cael eu cynnwys mewn adroddiadau.

Anogir y cyngor cymuned, cynrychiolwyr etholedig, partion â diddordeb, a'r cyhoedd i gymryd rhan yn y broses adolygu trwy gyflwyno sylwadau ac awgrymiadau. Mae cyflwyniadau sy'n seiliedig ar dystiolaeth a ffeithiau perthnasol yn cael eu gwerthfawrogi.

Gwahoddir cynigion gan gefnogwyr a gwrthwynebwyr i gyflwyno eu barn, gan sicrhau dealltwriaeth gynhwysfawr o farn leol. Anogir y rhai sy'n gwrthwynebu unrhyw gynigion hefyd i ddarparu awgrymiadau amgen, wedi'u cefnogi gan dystiolaeth.

Pwysleisir y bydd y cynigion yn canolbwyntio ar drefniadau cymunedol yn unig ac ni fyddant yn mynd i'r afael ag etholaethau'r Senedd neu Senedd San Steffan, dalgylchoedd ysgolion, na gwasanaethau a ddarperir gan y prif gyngor. Yn ogystal, ni fydd unrhyw ystyriaeth yn cael ei roi i unrhyw oblygiadau gwleidyddol lleol o'i gynigion a'i argymhellion, megis yr effaith bosibl ar gynghorwyr unigol neu bleidiau gwleidyddol.

8.0 Enwau Wardiau Cymunedol a Chymunedol

Wrth greu unrhyw enwau newydd, bydd y Cyngor yn ymgynghori â Chomisiynydd y Gymraeg (WLC). Mae'r WLC yn gyfrifol am gynghori ar ffurfiau safonol enwau lleoedd Cymraeg. Mae'r WLC wedi cynnull Panel Safoni Enwau Lleoedd i ddarparu argymhellion a chynghor arbenigol yn y maes hwn. Wrth lunio ei argymhellion, mae'r Panel yn dilyn canllawiau safoni cenedlaethol ac mae hefyd yn ystyried ystyr, hanes a geirdarddiad yr enwau lleoedd, yn ogystal â'u defnydd. Bydd y WLC yn cael ei gynnwys fel ymgynghorai gorfodol yn yr adolygiad.

9.0 Amserlen

Llwyfan	Beth sy'n digwydd	Amserlenni	Dyddiad
Cychwyn	Cytunwyd ar gylch gorchwyl yn y Cyngor Llawn		10 Medi 2025
Cam rhagarweiniol: Cyhoedduswydd cychwynnol ac ymgynghoriad cyntaf	Cyhoeddi Cylch Gorchwyl a dechrau cyhoedduswydd cychwynnol	7 wythnos	15 Medi 2025 i 3 Tachwedd 2025
Ymgynghoriad cyhoeddus yn dod i ben			3 Tachwedd 2025
Ystyried sylwadau a pharatoi cynigion drafft	Ystyried y cyflwyniadau a dderbyniwyd – Paratoir argymhellion drafft	2 wythnos	17 Tachwedd 2025
Cymeradwyo cynigion drafft	Cynigion drafft i'w hystyried gan y Cyngor a'u cymeradwyo ar gyfer ymgynghori pellach		3 Rhagfyr 2026
Ail ymgynghoriad	Cyhoeddi'r adroddiad yn unol â gofynion y Ddeddf – Gwahodd sylwadau gan yr ymgynghoreion gorfodol a rhanddeiliaid perthnasol eraill	3 wythnos	8 Rhagfyr 2025 i 29 Rhagfyr 2025
Ail ymgynghoriad cyhoeddus yn dod i ben			
Cyflwyno adroddiad terfynol i'r Cyngor Llawn	Sylwadau a ystyriwyd ac a gynhwyswyd yn yr adroddiad terfynol. Cyngor yn penderfynu ar gynigion terfynol		14 Ionawr 2026
Cynigion terfynol wedi'u cyhoeddi	Cyhoeddi'r adroddiad terfynol: 1. Gwneud y Gorchymyn ar gyfer adolygiad Adran 31 (6 wythnos ar ôl cyhoeddi'r adroddiad terfynol)		Chwefror a Mawrth 2026

Llwyfan	Beth sy'n digwydd	Amserlenni	Dyddiad
	2. Cyflwyno argymhellion Adolygiad Adran 25 i'r Comisiwn		
Gorchmynion yn dod i rym	Etholiadau Llywodraeth Leol Nesaf		Mai 2027

10.0 Gwybodaeth Ategol

Mae rhagor o wybodaeth yn ymwneud â'r adolygiad, gan gynnwys ffigurau etholwyr, map o'r ffiniau cymunedol presennol a chanllawiau, ar gael ar wefan y Cyngor.